

III

Literatura.

Al capdavall, un llibre tan sols és un extracte del monòleg del seu autor. L'home o l'ànima es parla; en aquest discurs, l'autor escull. La tria que fa depèn del seu amor propi: s'agrada en tal pensament, s'odia en tal altre; el seu orgull o els seus interessos prenen o abandonen el que li ve a la ment, i *el que voldria ser tria en el que és*. És una llei fatal.

Si tinguéssim a mà tot el monòleg, seríem capaços de trobar una resposta bastant exacta a la qüestió més precisa que pot plantejar-se una crítica legítima enfront d'una obra.

La crítica, en la mesura que no es redueix a opinar segons el seu humor i els seus gustos —és a dir, a parlar d'ella mateixa somiant que parla d'una obra—, la crítica, sempre que *jutgés*, consistiria a comparar el que l'autor ha volgut fer i el que efectivament ha fet. Mentre que el *valor* d'una obra consisteix en una relació singular i inconstant entre aquesta obra i algun lector, el *mèrit* propi i intrínsec de l'autor és una relació entre ell mateix i el seu projecte: aquest mèrit està relacionat amb la distància entre ells; és mesurat per les dificultats que s'han trobat per dur a bon terme l'empresa.

Però aquestes mateixes dificultats són com una obra prèvia de l'autor: constitueixen l'obra del seu «ideal». Aquesta obra interior precedeix, obstaculitza, suspèn, desafia l'obra sensible, l'obra dels actes. És aquí on el caràcter i la intel·ligència tracten de vegades la natura i les seves forces com l'escuder tracta el cavall.

Una crítica, també ideal, es pronunciarà tan sols sobre aquest mèrit, perquè només es pot exigir a algú que hagi dut a terme tot el que s'havia proposat fer. Tan sols es pot jutjar una ànima segons les seves pròpies lleis i sense que un mateix a penes hi intervingui, com en una operació independent del que opera, perquè tan sols es tracta d'assimilar una obra i un propòsit.

¿Volíeu fer un determinat llibre?

¿Ja l'heu fet? ¿Quin era el vostre projecte? ¿Us proposàveu aconseguir una idea sublim o algun avantatge sensible: una victòria de cara a l'opinió pública, un bon èxit econòmic? ¿Potser un objectiu indirecte; potser només apuntàveu a un nombre reduït de persones conegudes, o potser només a una d'elles, a la qual pensàveu atrapar per mitjà d'una obra per al gran públic?...

¿A qui volíeu divertir? ¿A qui seduir, igualar, fer tornar foll d'enveja, a qui capficar i a les nits obsedir-lo? Digueu, senyor Autor, ¿a qui serviu: a *Mammó*, potser a *Demos*, a *Cèsar* o bé a *Déu*? ¿O potser a *Venus*? ¿O, encara, una mica a tots?

Però examinem quins són els vostres recursos, etc.

Segons els savis, escriure *amb pureza* en francès, o en qualsevol altra llengua, és una il·lusió. I tanmateix no hi estic del tot d'acord. La il·lusió consistiria a creure que existeix una pureza essencial i definida del llenguatge..., definida per determinats trets sensibles i que ningú no podria qüestionar. Però una llengua és una creació estadística i continuada. Cadascú hi posa una mica d'ell mateix, la desfigura, l'enriqueix, la cospa i la comunica al seu aire per mitjà d'algunes consideracions... La necessitat de la comprensió mútua és l'única llei que en modera i en retarda l'alteració; i aquesta alteració és possible a causa de la naturalesa *ar-*

bitrària de les correspondències de signes i sentits que la constitueixen. En cada moment, un llenguatge pot ser assimilat a un sistema de convencions, la majoria inconscients, però en les quals de vegades es constata la manera d'instituir-les, com s'esdevé sempre que aprenem un mot nou.

Fins aquí, cap puresa, tan sols fenòmens força desordenats, dominats només, o restringits en els seus foraviaments, per la necessitat d'intercanvis, l'automatisme dels individus i les seves tendències a la imitació.

Però pot existir —i existeix— una puresa convencional, que, malgrat ser convencional, no és que no tingui alguna virtut. Aquesta puresa primer implica la *correcció*, que és la conformitat amb les convencions *escrites* (el coneixement i l'ús de les quals els defineixen les persones *cultivades*). Més subtils són les altres condicions d'aquest llenguatge pur i voluntari al qual no tothom és sensible; no les enumeraré pas. Es tracta d'abstencions amb raons difícils d'esclarir; d'alguns «efectes» als quals no recorrem; de certa coherència exquisida que ha d'aconseguir-se en l'expressió, i d'un afany constant per articular amb claredat els membres d'una frase i les frases d'un paràgraf, recíprocament.

Tanmateix hi ha homes d'oïda sana que no distingeixen els sons dels sorolls.

... Escriure amb puresa en francès és un mirament i una diversió que, en certa manera, recompensa una mica l'avorriment d'escriure.

La sintaxi és una facultat de l'ànima.

Hem reduït massa el coneixement de la llengua només a la memòria. Fer de l'ortografia el signe de la cultura, signe dels temps i signe de la bestiesa.

Però l'important és el *maneig* del llenguatge, l'encadenament dels fets, l'adquisició de la independència dels moviments de l'intel·lecte; i, un cop alliberats, la llibertat de la seva composició en el discurs...

La sintaxi consisteix en un sistema de costums adquirits que cal revifar de tant en tant i que cal tornar a ajustar conscientment. En aquestes matèries, com en totes, cal sotmetre's a les regles del joc, però prenent-les pel que són, sense atorgar-los un excés d'autoritat. Ni recordar, per vanitat, un gran nombre d'excepcions. Ni oblidar que, a l'època dels més grans escriptors, les llibertats també eren molt més grans. La seva llengua era més complexa, més ben construïda, més «organitzada» que la nostra; però confesso que estaven força dividits sobre la concordança dels temps, dubtaven sobre certs acords i de vegades els sorprenia la manera de col·locar els participis.